

В. А. Савчук,
кандидат економічних наук,
в. о. доцента кафедри фінансів та кредиту
Київського економічного інституту менеджменту

УДК 336

СВІТОВИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

*Досліджено організацію адміністрування податків за кордоном.
Систематизовано переваги і недоліки системи адміністрування в
різних країнах. Обґрунтовано напрями адаптації зарубіжного
досвіду адміністрування податків в Україні.*

Ключові слова: податки, адміністрування податків, податкова служба.

Сучасна податкова система незалежної України є молодою, тому для неї природними є часті модифікації, які свідчать про пошук оптимальних механізмів оподаткування. Досягнення оптимальності в оподаткуванні передбачає не тільки максимізацію доходів бюджету, але й забезпечення необхідних передумов для економічного розвитку. Досягнення оптимальності у механізмах оподаткування передбачає не тільки розробку ефективних методик нарахування податків, але й пошук оптимальних шляхів реалізації цих методик, що забезпечується ефективною системою адміністрування податків.

Проблемам удосконалення організації адміністрування податків присвячені праці В. Андрущенко, О. Данілова [1], Ю. Іванова [2], К. Проскури [3], К. Швабія [4] та ін. У працях названих фахівців також приділена увага зарубіжному досвіду організації адміністрування податків, однак подальшої розробки вимагає питання адаптації зарубіжного досвіду адміністрування податків в Україні.

Зважаючи на сучасні проблеми адміністрування, метою статті є обґрунтування напрямів адаптації світового досвіду адміністрування податків з метою покращення удосконалення адміністрування оподаткування в Україні.

В Україні поки що не є загальноприйнятою практика дослідження діяльності податкових органів як на рівні окремих інспекцій, так і в цілому по структурі податкової служби. На відміну від вітчизняної практики, наприклад, у США, такі дослідження є систематичними і проводяться великими дослідницькими групами кожні декілька років. У результаті такого аналізу для держави та суспільства стає доступною інформація про ефективність роботи податкових органів не тільки в кожному окремий період часу, але й в динаміці, навіть незважаючи на те, що пряме порівняння результатів деяких досліджень неможливе через відмінність методологічних підходів аналізу, проте в цілому уряд і громадськість мають важливу інформацію про те, наскільки ефективно працює податкова служба сьогодні порівняно з минулими періодами. Тут навіть найзагальніші тенденції мають велике значення, оскільки можливе відстеження зворотного зв'язку, тобто як ухваленні рішення в сфері адміністрування податків впливають на ефективність роботи всієї системи [4, с. 522].

У США Федеральний уряд здійснює виконавчі функції, реалізує державну політику, що передбачає адміністрування федеральних фінансів (збирання податків, витрачання бюджетних коштів, управління державним боргом); управління персоналом федеральних відомств, менеджмент федеральною власністю, а також реалізацію програм фінансової підтримки штатів і місцевих органів

самоврядування [1, с. 98]. Характерною рисою організації справляння податків у США є те, що відокремлена організація — аналог ДПС в Україні — відсутня, функції реалізації податкової політики, регулювання виробництва алкогольних напоїв, боротьба з незаконним отриманням доходів покладені на *Department of the Treasury* (Міністерство фінансів, іноді перекладають як Державне казначейство).

У структурі Міністерства фінансів США функціонує Служба внутрішніх доходів (*Internal Revenue Service*). Діяльність Служби внутрішніх доходів (IRS) поєднує в собі функції і податкової адміністрації, і податкової міліції. Згідно з положенням про IRS, головна мета служби полягає в забезпеченні американських платників податків послугами вищої якості через допомогу в роз'ясненні та виконанні податкових зобов'язань, а також застосування податкових законів належним чином і справедливо стосовно всіх [5]. Таким чином, варто підкреслити, що діяльність IRS направлена, в першу чергу, на взаємодію з платниками податків, на партнерські відносини з ними. Така спрямованість діяльності фіскальних органів була б не зайвою для України. Структура IRS зображена на рис. 1.

Рис. 1. Структура служби внутрішніх доходів у США
Примітка: побудовано автором на основі [6].

З рисунку видно, що, незважаючи на масштаби США (як за територією і населенням, так і за обсягами виробництва), структура органу, на який покладено обов'язки адміністрування податків, не громіздка, з мінімальною кількістю департаментів, кожен з яких має чітко визначені функції.

Варто відмітити, що робота з інформаційного обслуговування платників податків налагоджена дуже добре. Служба по роботі з платниками консулює заповнення декларацій та їх подання, зокрема через електронні мережі. Працівники управління надають послуги безкоштовно, цілодобово сім днів на тиждень, на різних мовах. Під егідою цього управління діє 15 тис. волонтерів податкової допомоги, які пройшли спеціальну підготовку. Запроваджені навчальні програми для учнів шкіл,

а також людей, які вперше відкривають свій бізнес, по роз'ясненню суті податків, добровільного виконання податкового законодавства, налагоджена система лекцій на податкові теми для різних категорій населення. Крім того, організовується допомога платникам податків через так звані благодійні профілакторії та центри швидкої консультативної допомоги [7, с. 50]. На нашу думку, систему адміністрування податків США можна оцінити як найбільш прогресивну, економічно організовану, демократичну та орієнтовану на платника.

Іншою є організація адміністрування податків у Великій Британії. Робота з адміністрування податків проводиться управліннями, які включені до складу Міністерства фінансів. Розподіл функцій із збирання податків на місцях зображено на рис. 2.

Рис. 2. Функціональний розподіл обов'язків у системі адміністрування податків у Великій Британії
Примітка: побудовано автором на основі [8, р. 128].

З рисунку видно, що центральними фігурами податкової служби Великої Британії є збирачі податків і податкові інспектори, які підпорядковуються окружним контролерам. У підпорядкуванні податкових інспекторів знаходяться помічники і клерки. Загалом, країна поділена на 15 податкових округів, які поділяються на 600 дільниць і 135 центрів збирання податків. Оцінюючи систему адміністрування в цілому, можна зробити висновок, що вона є менш прогресивною, ніж система адміністрування в США, оскільки платникам податків приділяється уваги набагато менше.

Особливості організації адміністрування податків у Німеччині зумовлені її адміністративно-територіальними особливостями: вона поділяється на 16 федеральних земель та близько 11 тис. общин, що входять до складу земель. Функціонування податкової системи ФРН здійснюється таким чином, що право справляння податків не співпадає із законодавчою прерогативою установлювати податки та правила їх сплати. Федеральний уряд збирає лише два види податків: акцизи (крім акцизу на пиво) і мито, обов'язки адміністрування всіма іншими податками від імені федерального уряду покладені на податкові органи земель і общин [1, с. 126].

У Німеччині справлянням податків займаються федеральне і земельні відомства по фінансах, які підпорядковані федеральному і земельному міністерству фінансів. Адмініструванням податку на додану вартість, фіскальними монополіями, митом і фінансовими відносинами з бюджетом Європейського Союзу відають федеральні фінансові органи, адмініструванням решти податків займаються земельні фінансові органи.

Досить своєрідною є організація роботи з платниками податків. Система консультування платників податків розвинута дуже добре, проте консультанти не вважаються працівниками Міністерства фінансів; воно тільки видає їм відповідну ліцензію.

Головний функціональний і найбільш масовий структурний підрозділ податкової служби Німеччини — податкова інспекція. Інспекція розділена на відділи за видовими ознаками податків. Спеціальним органом, у компетенцію якого входять питання практичної реалізації податкової політики країни, є податкова поліція ("штойфа"). Така система адміністрування податків, при якій податкова міліція, податкові і митні органи підпорядковані Міністерству фінансів, на нашу думку, сприяє тісній взаємодії та ефективному співробітництву і в галузі розробки податкової політики, і в сфері збирання податків. Проте, враховуючи етнічні відмінності, для України використання досвіду Німеччини у багатьох випадках є просто неможливим.

У Франції також відсутня податкова служба як відокремлене відомство, вона знаходиться у складі Міністерства економіки, фінансів і бюджету. Адміністрування податків здійснюється Головним податковим управлінням і Головним управлінням мита та інших надходжень.

Податковий контроль у Франції характеризується значною вагомою системою штрафів, якщо буде доведено, що приховування доходів від оподаткування відбувалось навмисно, то штраф сягатиме від 40 до 80 % від суми нарахованого податку. Якщо платник податку регулярно применшує доходи, то суми донарахованих податків і штрафів стягуються з його рахунку у безспірному порядку.

У Франції, на відміну від України, звинувачення в ухиленні від оподаткування юридичної особи пред'являється лише керівникові підприємства [9, с. 22–23]. На нашу думку, це корисний досвід, оскільки головний бухгалтер, як правило, виконує вказівки директора.

У Росії адмініструванням податків займається Податкова служба Російської Федерації. Для Росії довгий час було характерне розмежування контрольної роботи — право стягувати податкові борги має і податкова служба, і Федеральна податкова поліція. Такий досвід не є позитивним для України, оскільки ситуація, що склалась у Росії, характеризується надмірним подвійним контролем. Становище платників податків ускладнювалось ще й тим, що кожне з названих відомств мало спеціальні фонди, куди за результатами перевірок зараховувались певні суми від додатково зібраних податків [10].

В Україні система адміністрування податків почала формуватися одразу після проголошення незалежності. Часті зміни у механізмах нарахування і сплати податків позначилися і на модернізації процесів адміністрування. Останні масштабні зміни відбулися у 2011–2012 рр. У 2011 р. набув чинності Податковий кодекс, завдяки якому не тільки відбулася кодифікація податкового законодавства, але й певне

упорядкування системи адміністрування (розділ II Податкового кодексу) [11]. Чинним кодексом чітко визначено засади організації облікової та контрольної роботи фіскальних органів, відповідальність платників податків за порушення податкового законодавства тощо. Кодексом були враховані позитивні напрацювання у сфері адміністрування податків за кордоном, однак залишилися проблеми, які все ще потребують вирішення. Черговим кроком у сфері удосконалення адміністрування податків є організація Міністерства доходів та зборів, якому делеговані повноваження по адмініструванню не тільки податків, але й митних платежів та єдиного соціального внеску. Однак, незважаючи на масштабні позитивні зміни, в Україні не вирішеним залишається питання організації податкового консультування, інформаційної підтримки платників податків та спрощення процесу декларування і сплати податків.

Таким чином, узагальнюючи інформацію про організацію адміністрування податків у різних країнах, можна зробити висновок про їх прогресивність і демократичність у США та Франції. Варто відмітити, що адміністрування в зазначених країнах є відносно дешевим та ефективним. Основними напрямками удосконалення адміністрування податків з урахуванням світового досвіду повинні стати такі:

1. Регулярний моніторинг результатів діяльності фіскальних органів усіх рівнів з обов'язковим публічним розміщенням інформації, у т.ч. в мережі Інтернет;
2. Мінімізація кількості підрозділів фіскальної служби з чітким окресленням їх функцій та відсутністю дублювання;
3. Посилення відповідальності керівників підприємств за порушення у сфері оподаткування та запровадження відповідальності засновників;
4. Мінімізація безпосереднього контакту платників податків з чиновниками, що зменшить ризик корупційних діянь.

Список використаних джерел

1. Андрущенко, В. Л. Податкові системи зарубіжних країн [Текст] : [навч. посіб.] / В. Л. Андрущенко, О. Д. Данілов. — К. : Комп'ютерпрес, 2004. — 240 с.
2. Адміністрування податків [Текст] : [навч. посіб.] [Ю. Б. Іванов, Л. М. Карпов, К. В. Петросянци] / за заг. ред. Ю. Б. Іванова. — Х. : ХНЕУ, 2005. — 276 с.
3. Проскура, К. П. Зарубіжний досвід організації податкового адміністрування [Текст] / К. П. Проскура // Економічний часопис — XXI. — 2012. — № 7–8. — С. 30–34.
4. Швабій, К. І. Ефективність адміністрування податків в Україні: методологія та аналіз [Текст] / К. І. Швабій // Фінансова система України : [зб. наук. пр.]. — 2007. — Вип. 9. — Ч. 3. — С. 519–527.
5. The Agency, its Mission and Statutory Authority [Electronic Resource] Internal Revenue Service. — URL : <http://www.irs.gov/uac/The-Agency,-its-Mission-and-Statutory-Authority>.
6. Payne, J. L. Costly Returns: The Burdens of the U.S. Tax System / James L. Payne. — San Francisco : ICS Press, 1993. — 365 p.
7. Стюбен, Н. Податкова система Сполучених Штатів Америки [Текст] / Н. Стюбен // Вісник податкової служби України. — 2000. — листопад–грудень. — С. 42–54.
8. Pointon, J. Principles of Business Taxation [Text] / J. Pointon, D. Spratley. — Oxford : Clarendon Press, 1988. — 256 p.
9. Міжнародне оподаткування [Текст] : [навч. посіб.] / за ред. Ю. Г. Козака, В. М. Сліпа. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 550 с.
10. Александров, И. М. Налоговые системы России и зарубежных стран [Текст] : [монограф.] / И. М. Александров. — М. : Бератор-Пресс, 2002. — 192 с.
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : zakon.rada.gov.ua/go/2755-17.

*Рекомендовано до друку кафедрою фінансів та кредиту
Київського економічного інституту менеджменту
(протокол № 8 від 5 березня 2013 року)*

Надійшла до редакції 13.03.2013

Савчук В. А. Мировой опыт администрирования налогов

Исследуется организация администрирования налогов за рубежом. Систематизированы преимущества и недостатки системы администрирования в разных странах. Обоснованы направления адаптации зарубежного опыта администрирования налогов в Украине.

Ключевые слова: налоги, администрирование налогов, налоговая служба.

Savchuk, V. A. Foreign Experience of Tax Management

The article deals with organization of tax management abroad. Advantages and disadvantages of tax management in foreign countries are systematized. The ways of adaptation of foreign experience of tax management are grounded.

Keywords: taxes, tax management, tax service.

